

МОНОГРАФИЈА ПОСВЕЋЕНА БОЖИДАРУ ВУКОВИЋУ

Лазић, Мирослав. *Божидар Вуковић: између историје и имагинације*. Београд: Народна библиотека Србије, 2022.

Замашна монографија *Божидар Вуковић: између историје и имагинације* др Мирослава Лазића, историчара уметности, археографа и стручног сарадника на Институту за српски језик САНУ, плод је вишегодишњег истрајног и преданог рада, посвећеног знаменитом српском штампару и издавачу. Делом проистекла из докторске тезе, као и из научних радова, раније објављених у стручним часописима и зборницима, ова монографска студија настоји да расветли разнолике аспекте личности и дела Божидара Вуковића. За ову изванредну публикацију, Мирослав Лазић је прошле године овенчан наградом „Стојан Новаковић”.

Када је реч о самој структури, књига *Божидар Вуковић: између историје и имагинације* сачињена је из неколико сегмената. У уводном делу, Мирослав Лазић поставља тематске и методолошке оквире свог истраживања, који почивају на сложеном феноменолошком и интердисциплинарном приступу, неопходном за разумевање мноколике повесне личности каква је био Божидар Вуковић. Наредних седам поглавља посвећено је различитим видовима Вуковићевог богатог животописа, о чему ће бити више речи, док је у закључном делу, на кохерентан и уверљив начин, изнета синтеза претходних разматрања. У делу са прилозима, Лазић је приредио три врсте извора, заједно са њиховим преводом на српски језик. На прво месту предговоре и поговоре Вуковићевих издања и *Еписколу* његовог сина Вићенца, потом натпис са иконе *Нерукојвореној образа* и, најзад, публиковане архивске изворе, у које се убрајају тестаменти Божидара и Николе Вуковића, концепт доделе племићке титуле и грба Божидару Вуковићу и његовим потомцима, као и изворе који су у вези са Вуковићевим обавештајним активности-

ма. Студија се затвара опсежним списком коришћених извора и литературе и сложеним регистром.

Прво поглавље, насловљено *Између откривања историје и измишљања историје*, Мирослав Лазић посветио је покушају да се прикаже реална, историјска слика Божидача Вуковића, те да се она разлучи од наслага доцнијих имагинарних представа и уобличења. Пратећи и сабирајући токове историографске мисли, од 18. века па до данашњих дана, Лазић је на дијахронској равни пружио увид у рецепцију личности и дела Божидача Вуковића, о чему јасно сведоче и имена потпоглавља: *У раној славистици и историографији*, *У периоду рађања критичке историографије*, *У међурајном периоду*, *У послерајном периоду* и *У 21. столећу*. У том смислу, ово поглавље суштински одликује вишегласје, а аутор је са сваким из мноштва гласова ступио у дијалог и критички га самерио, посебно разобличујући оне који су тежили злоупотреби и кривотворењу историјских чињеница у сврху стварању нових наратива, који у потпуности имају политичко-идеолошки карактер. Особита пажња у овом поглављу поклоњена је открићима и публикавању изворне грађе, нарочито оне из шпанских и румунских архива, што је бацило ново светло на живот и рад Божидача Вуковића, али и пружио подстицај за нова, плодносна истраживања и промишљања.

Следеће поглавље, *Бождар Вуковић у контексту времена и историје*, настоји да фигуру Божидача Вуковића смести у јасно одређене просторне и временске оквире. На самом почетку поглавља, Мирослав Лазић истиче да су пре откривања архивских извора, сазнања о времену рођења и упокојења Божидача Вуковића, као и о породичном и завичајном пореклу Вуковића, почивала на оскудним подацима из колофона Божидарових издања. У том смислу, они су, заправо, у великој мери били промишљени конструкти, који су почивали на употреби одређених реторичких топоса, чије порекло сеже још у доба антике. Прегнантан пример тога представља коришћење топонима у обликовању властитог идентитета. У колофонима Божидача Вуковића, који родом потиче из Подгорице у Зети, сустиче се неколико топонима, као што су Дукља, македонске стране, Црна Гора, Српска земља и италске стране, који осим што упућују на поједине географске просторе, поседују и одређени семантички потенцијал, чега је и сам Вуковић био свестан. Из тог разлога, Лазић простор Вуковићевог завичаја посматра и кроз историјску перспективу турских освајања. Са друге стране, као један од најважнијих топонима, детаљно разматран у историографији у вези са питањем Вуковићевог идентитета, о чему је аутор детаљно писао у претходном поглављу, истиче се топоним Старчеве горице, чији је

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
1,
год.
2024.

превод на италијански језик Божидар Вуковић уткао у криптични псеудоним Дионизио дела Векија (Dionisio della Vecchia), који је почео да користи у новој, млетачкој средини. Прешавши у Венецију, град у којем се оженио и засновао породицу, започео своју пословну делатност и, напослетки, преминуо, фигура Божидара Вуковића бива уписана у један нови хронотоп, хронотоп Венеције раног модерног доба. Сliku тог „новог живота” Мирослав Лазић осликао је у наредним поглављима своје изузетне књиге.

У поглављу *Божидар Вуковић и Грчко браћство у Венецији*, Мирослав Лазић је посебну пажњу посветио Вуковићевом деловању унутар православне заједнице у Венецији, нарочито у оквиру Грчког братства, на чијем је челу, као гасталд, односно управитељ, провео последње године живота. Његово чланство у поменутом братству значајно је, како наводи Лазић, и из разлога што тачно време Вуковићевог доласка у Венецију није сасвим познато, премда се на списку чланова Грчког братства у Венецији његово име по први пут помиње 1516. године. Поред тога, Лазић примећује и да приврженост Божидара Вуковића православном братству сведочи о његовом настојању да сачува колективни и духовни идентитет, упркос асимилацији у римокатоличко друштво Венеције. У прилог томе говоре и бројни прилози светињама за време живота, тежња да се подигне црква намењена православном богослужењу у Венецији, завештања богатих прилога светињама, која су сачувана у његовим тестаментима, као и последња жеља да његови земни остаци не почивају у Венецији, већ да буду пренесени и сахрањени у Цркви Светог Спаса на Старчевој горици.

Значајан сегмент Вуковићевог животописа представља и његова обавештајна активност и политичке амбиције, о чему читамо у поглављу које носи назив *Обавештајне активности и политички планови Божидара Вуковића*. Живећи у доба великих историјских превирања, Божидару Вуковићу је било блиско поимање важности политичке моћи коју појединац може поседовати. Своја политичка деловања уобличио је кроз обавештајне активности, као један од главних учесника дипломатије римско-немачког цара Карла V у југоисточној Европи, а као награду за поменуту службу, добио је потврду племићког достојанства. Током времена, Божидар Вуковић је, подстакнут различитим мотивима, значајно радикализовао своје политичке планове, усмеривши их ка идеји ослобођења Скадра, али и потражујући титулу српског деспота.

Поглавље *Божидар Вуковић у свешту шрћовине и књижевства* посвећено је трговачкој делатности Божидара Вуковића. Поред тога што је развио разгранату мрежу трговачких путева, који су

се простирали од Цариграда до Лондона, Вуковић, како Лазић напомиње, заједно са братом Николом и кумом Вентурином дела Векијом, поседовао је и угледну трговачку радњу на Ријалту, под именом Дела Векија, по псеудониму који су браћа користила у млетачкој средини. Налик многим угледним венецијанским трговцима и предузетницима, један од видова Вуковиће трговачке делатности чинио је посао издаваштва и књижарства, које је Вуковић у великој мери развио и ојачао захваљујући политичким и црквеним везама и познанствима. У том смислу, као једно од чворишних тачака Вуковићеве трговине књигама издваја се манастир Милешева.

У наредном поглављу, *Издавачка делатност Божидара Вуковића*, понуђена је нова, измењена слика о природи Вуковићевог издавачког рада. За разлику од ранијих промишљања, према којима је Божидар Вуковић непосредно учествовао у штампању књига, Лазић на уверљив начин предочава да је Вуковић, попут осталих имућних велетрговаца и предузетника у Венецији, био заправо само финансијер и руководиоца издавачких подухвата, те да пошто, највероватније, није поседовао властиту типографску радионицу, он се није могао сматрати штампаром у уобичајеном смислу те речи. Поред тога, у овом поглављу реинтерпретирани су и мотиви његове издавачке делатности на пољу богослужбених књига и такозваних зборника за путнике, намењених упражњавању личне побожности. Наиме, не спорећи патриотске и верске пориве, који су традиционално приписивани Божидару Вуковићу, као ни покровитељски карактер његовог деловања, Мирослав Лазић је, узевши у обзир мноштво чињеница, доказао да су у основи Вуковићеве штампарске и издавачке делатности почивали и трговачки и финансијски мотиви.

На концу, завршно поглавље, насловљено као *Идентитет[и] Божидара Вуковића*, посвећено је начину на који је знаменити српски штампар и издавач обликовао слику о себи. Осликавајући његов повесни портрет, Мирослав Лазић је показао да је људска природа условљена културом из које је поникла, али и да је само-обликовање идентитета, као конкретног, историјског отеловљења, резултат владајућих односа моћи у друштву. Тако посматрано, обликовање сопства може се поистоветити са исписивањем власти приповести у оквиру одређених културних поетика. Са друге стране, свака прича може се преобликовати и изнова уписати у нове дискурсе, о чему сведоче два столећа историографске мисли посвећене Божидару Вуковићу. Мирослав Лазић промишљено је назначио то у поднаслову своје величанствене монографије. Прича о Божидару Вуковићу наставља да живи, осцилирајући између два пола, између историје и имагинације.